

ZOKIRJON XOLMUHAMMAD O'G'LI FURQAT IJODIY MEROSI

Boirova Nargiza Shuhrat qizi

*Toshkent arxitektura-qurilish universiteti**Iqtisodiyot yo'nalishi 3-bosqich talabasi*

Annotatsiya: *Zokirjon Xolmuhammad o'g'li Furqat o'zbek xalqining zabardast shoiri, publist, g'azalnavs shoir, elshunos olim, mutarjimi. Bir qancha asarlari she'rlari va publistika yo'nalishidagi ilmiy asarlari bilan xalqimiz qalbidan joy olgan shoir. Maqolada Zokirjon Xolmuhammad O'g'li Furqat ijodiy merosi haqida ma'lumotlar keltirib o'tilgan.*

Kalit so'zlar: *Shoir, publist, olim, arxeologik jamiyat, gazeta, ijodiyot, tarjima, serqirra, monografiya, demokrat.*

XIX asrning ikkinchi yarmi va XX asrning boshlarida o'zbek adabiyotining taniqli vakillaridan biri Zokirjon Xolmuhammad o'g'li Furqat ijodiyoti uning tirikligidayoq matbuot sahifalarida, bayozlarda ko'rindi. Bu borada «Turkiston viloyatining gazetisi»da bir necha marta 1889, 1890, 1891 yilgi sonlarida e'lon qilindi. Uning hayot yo'li ham shu gazetada «Qo'qonlik shoir Zokirjon Furqatning ahvoli» nomi bilan o'zbek-rus tillarida chop etildi. Rus olimlaridan A.Samaylovich 1809 yilda Peterburgda chiqadigan rus arxeologik jamiyatni Sharq bo'limining to'plamida Furqat haqida ma'lumotlar beradi.

O'tgan asrning 30-yillarida Furqat va uning asarlari haqidagi ma'lumotlar maktab darsliklariga kiritiladi. 1939 yilda esa «Guliston» jurnalida shoir asarlaridan namunalar berildi.

Shu yili adabiyotshunos Holid Rasulning «Furqat» nomli maqolasi e'lon qilindi. Shundan so'ng har 10 yillikda furqatshunoslik yangi-yangi yutuqlarni qo'lga kiritib bordi. 1954 yilda H.Rasulning «Zokirjon Furqat» nomli monografiyasi, «Furqat – ma'rifatparvar demokrat shoir» nomli kitoblari nashr etildi. Furqat tug'ilganiga yuz yil to'lishi munosabati bilan qator maqolalar yaratildi, chop etildi. Aynan mana shu davrda shoir ijodiyotini o'rganish borasida katta ishlar amalga oshirildi. G'.G'ulom, M.Shayxzoda, S.Abdulla, V.Zohidov, I.Sultonov, A.Qayumov, H.Zaripov va boshqalarning maqolalari diqqatga sazovor bo'ldi. Furqatshunoslik maktabini yaratishda professorlar A.Abdug'afurov, Sh.Yusupov, N.Jabborov kabi olimlarimizning xizmatlari alohida e'tiborga molik. Eng muhimi, shoir ijodini o'rganish va tadqiq etish istiqloldan keyin tamomila yangicha bosqichga ko'tarildi.

Ma'lumotlarga qaraganda, Furqat 1886-87 yillarda yana Marg'ilonga kelgan va Jome' masjididan bir hujra olib, shu yerda istiqomat qilgan. Muhammad Sharif degan bir savdogar do'stining ko'magida do'kon ham ochgan. Bu yerda bir qancha shoirlar bilan do'stlashadi, adabiy aloqa o'rnatadi.

Furqat - lirik shoir. Shoir lirik merosining eng yuqori mavqeini asosan g'azallar egallaydi. Mutaxassislarning belgilashicha, g'azallarining umumiy adadi 200 atrofida. Furqat so'z san'atkori sifatida «Bahor ayyomida», «Bir qamar siymoni ko'rdim», «Chiroylik», «Kokuling», «Yuzlaringdin sharm etib», «Adashganman» kabi bir qancha go'zal, aqlni hayratga soluvchi nurafshon she'rlar yaratdi. Shoir lirikasi g'oya va mazmun jihatidan ham, badiiy jihatdan ham yuqori saviyadagi asarlar bo'lib, unda ichki kechinmalar, fikr va hislar, kishi ruhining eng nozik tuyg'ulari ifoda etiladi. Furqatning purma'noli asarlar bitishida

mumtoz shoirlarimiz ijodidan yaxshigina bahramand bo'lganligi yordam berdi. Aytmoqchimizki, ulug' Navoiy va Fuzuliydan saboq oldi, ularni o'ziga ustoz deb bildi. Ustozlarning merosiga muhabbat bilan qaragan Furqat bir umr ulardan ozuqalandi va ilhom oldi, g'oyaviylik va badiiylikni o'rgandi. Navoiyning juda ko'p g'azallariga muxammas taxmislar, naziralar bog'laydi, o'tkir fikr va g'oyalarni ifoda qilishda Navoiyga yaqinlashadi. Tubanda shoir ijodidagi hazrat Navoiyning "Do'st" radifli g'azaliga bog'lagan muxammasning oxirgi bandini o'qiymiz:

Furqato, ich zahr ayog'i kelsa, qonma, do'stdin,
 Talxkom o'ldim dema, hargiz o'sonma do'stdin,
 Tonimaslik qilsa ham harchand tonma do'stdin,
 Ey Navoiy, necha dushman bo'lsa tonma do'stdin,
 Chunki bo'lmushdir senga yuz ming tamanno birla do'st.

Furqat Navoiyning do'stlikni ulug'lovchi olijanob g'oyalarini tasdiqlaydi, o'z fikricha kengaytiradi, aytish mumkinki, bu xalqchil she'rlarni yanada ommalashtiradi.

Furqat – ilk o'zbek jurnalisti. Uning dastlabki jurnalistlik faoliyati "Turkiston viloyati gazetisi"da boshlandi. Ilk maqolasi Toshkentdagi rus gimnaziyasidan olgan taassurotlari asosida yozilgan. Keyinchalik esa Xorijdan – Istanbul, Hindiston, Qashqardan yo'llagan xabar va maqolalarida bu mamlakatlarning ijtimoiy-siyosiy, madaniy hayoti haqidagi muhim masalalarni ko'tarib chiqadi. Shuningdek, shoirning "Yoqubbek marhumning qo'lga tushgan Qashqar viloyatining ahvoli xususida", "Qashqar viloyatidagi sartiya xalqlarining zindagonlik ahvotlari xususida", "Xo'qandlik Zokirjon Furqatning "Peysai axbor" nom Hindiston gazetidin naql qilib yozgan xabari" kabi maqolalari uning jurnalist sifatidagi yuksak salohiyatini his etish imkonini beradi.

Bulardan tashqari, «Sarguzashtnoma»da aytilishicha, shoir bir necha asarni turkiy tilga tarjima qilgan. «Hammomi xayol» asarini she'riy yo'lda, «Chor darvesh»ni forschadan nasriy shaklda, «Nuh manzar» nomli asarni erkin tarjima qilgan.

Ko'rinadiki, Furqat serqirra ijod sohibi. Uning she'riyati, nasri, publitsistikasi va tarjimalari o'zbek adabiyoti, madaniyatining xazinasidan munosib joy olgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. «Ayyomiy». Saylanma. T, 1984 yil.
2. N.Qobulov, V.Mo'minova, I.Haqqulov «Avaz va uning adabiy muhiti». T, 1987 yil.
3. B.Qosimov «Izlay-izlay topganim...». T, 1983 yil.
4. S.Siyoyev «Avaz». Roman. T, 1987 yil.
5. www.ziyounet.uz